

Pavle
Zidar

Večno mesto

Svetlo junijsko nebo je prišlo tik nad kupolo. Kakor morje. Dobila je občutek, da je pod gladino.

Sleci se . . . , je rekel tiho, z bledim glasom.

Slabe volje si.

Nisem, Ester.

Ne?

Ne.

Maks je vstal in odšel v kopalnico, Ester pa se je slekla v trenutku. Imela je samo kavbojke, bluzo in spodnje hlačke.

Legla je na kanape, vzela star Playboy in zalistala po obscenih fotografijah. Vmes je grizljala slane palčke in se s peto udarjala po krajcu.

Svetloba jo je razgladila v blesk kakor veliko ribo.

Duh barv ji je bil drag. Mističen. V teh barvah je našla svoj smisel. Vedela je, da jo Maks spreminja v nadosebno bitje z vsako črto, zato je ljubila te vonje, posebno drag ji je bil vonj pariško modre. To je barva večernega neba, neba, ki je blizu ženskemu mesu, kadar se čutno razcveti.

Maks je prišel nag iz kopalnice.

Ester ga je posmehljivo spremljala, nato pa veselo, divje zažvižgala.

Samo preoblačim se, veš.

Oooo, zakaj?

Sem ti všeč?

Smem nekaj predlagati?

Smeš.

Maks, slikaj nag! Nekaj bi ti namreč rada povedala.

Kaj?

Vmes, ko boš slikal.

Danes ne bom akta. Sit sem teh lepih linij, ki se zvijajo proti riti. Vse gredo v maternico. V Rim z eno besedo.

Kaj boš slikal?

Samo mesto Rim.

Oooo, veš kaj!

Poznaš Picassove pezdače?

Nn!

Ti jih nisem pokazal?

N-n.

Maks je segel po francoski reviji in prisedel k Ester. Listi so zašumeli in vonj potiskanega papirja jo je vznemiril. Dehtel je po pariško modri.

Prijela ga je za penis.

Maksiiii! Zakaj ne?

Maks jo je gledal prek odprte strani.

Plačujem te za akt, dragica, ne za . . . tole . . .

Ni ti treba plačati. Tako žalosten si danes.

Potem bom pa še bolj. Ženske prinašate v nas samo negotovost in žejo.

Maksi! Pleace!

No. No and no.

Perché no? Jebenti!

Ali imam ženo ali je nimam?

Imaš, Maksi.

Slikala bova Rim.

Ne, ne. Nikoli!

Glej, Ester, ali niso žage tehle gospa imenitne! Stari Picasso je bil mojster v perorisbi . . .

Ester je strmela, oči so ji prišle iz jamic. Kaj takega ni bila še videla: spolovila, nazobčana kakor zmaji.

Svinja! je rekla pristudeno. Ne dam se risati temu staremu prascu.

Saj se boš meni, Ester!

Če hočeš tako kakor Picasso, potem si Picasso, čeprav nisi. Saj tudi jaz delam stvari, ki jih kot Ester ne bi nikoli. Kopija smo. Kopija, kaj vem koga.

Ni slabo, kar si rekla.

Ne boš me risal!

Ester, doslej sem te le gladil, gladil. Črte so tekle in poudarjale tvojo zvodljivo stran. Lovil sem s tabo . . .

Koga?

Slika je vaba, z njo ujamemo človeka. Slikar je lovec. Pesnik tudi lovi. Kdor odžebra njegovo pesem, je ujet vanjo. Kaj so delali bogovi? Antíčni, sedanji, prihodnji? Lovili. S čim? Religija je posebne vrste podoba, ki zajame človeka v celoti.

Zakaj pa tak lov?

Ester je vstala. Lepa, prosojna, s svojo pretirano erotiko v sebi je žarela kakor otrok.

Ne vem, zakaj tak lov! Sedi!

Sedla je. Maks jo je nežno ovil okoli ramen in stisnil k sebi.

Kaj pa delaš ti drugega, kakor . . . Cel dan loviš, deklica moja. Vaša podoba je ena najlepših.

Misliš ženska?

Ženske sploh. Ženska je lik.

In ti?

Jaz sem lik.

Kaj pa je potlej res?

Kako misliš?

Zmeraj ne morem biti samo lik.

Resnica človeka ni v njegovi esenci, kjer utripa srčna mišica ali deluje ščitna žleza, in čeprav smo vzrok ritmike, je resnica v figuri, ki jo opiše ta ritem in to izločanje. Moje in tvoje bistvo je v tej obliki. Me razumeš?

Ne čisto.

Kar ulovim v svoje črte, je bistvo človekovo.

Lepota?

Reciva tvoje lepe riti.

Kapiram, Maks. To je človeški duh?

Ja.

Maksi! Prijela ga je za meča. Njeni beli, dolgi prsti, sveče njenega telesa, so se zažirali vanj kakor v svež grob.

Ester!

Ja.

Jaz bi te risal.

Spod?

Rim me zanima. Vse pride iz Rima in odhaja vanj. Picasso ima prav. Ampak mene je sram.

Ester, nikar, pokrij se!

Tako sem žalostna.

Jaz tudi.

Napiši mi pogrebni govor!

Kaj ti pride na pamet!

Umrl je moj šef.

Kdo?

Inženir . . .

Kaj ti pride na pamet! Danes si nora!

Ne, ne, Maksi. Žalostna. Ubil se je.

Neka stara kurba je crknila, jaz naj ji pa pišem govor.

Saj ga nisi poznal.

Sem. Bolj kakor tebe. Podelat bi se mu ne šel na grob.

Bral ga bo eden . . . Ne boš ga ti. Rada sem ga imela. Moj šef je bil.

Zvodnik.

Njegova vila nam je bila na razpolago noč in dan.

Pa tudi ti. Koliko si plačevala?

Zdaj ga ni več.

Kar povej, koliko krvavih dinarjev je dobil!

Maksi, spiši mi ga!

Ali naj ti ga narišem?

Spiši ga!

Moj Bog, Ester, kaj vse hočeš: da bi te pokavsalsal, da bi te posilil in ti spisal nagrobni govor. V redu.

Boš?

Poskusil bom. Ampak. Saj ga ne poznam . . . tistega . . . tvojega zvodnika . . . Vem le to, da je bil zvodnik.

Tudi zvodniki umirajo, Maksi, je rekla nežno in ga pobožala po penisu, dotikajoč se ga s hladnim in vlažnim dotikovanjem.

Pa zakaj ravno govor?

Hvaležna sem mu, Maksi.

Na vsak način si želiš znamenja veličine.

Da. V zahvali ni pozabe.

Le zakaj bi ne pozabili tega . . . onega.

Dal mi je navdih.

Ne čvekaj! Ženske, ki so namenjene Picassu, ne modrujejo, temveč žive. Jaz, na primer, uživam, kadar kakšen težak zoprnik ponikne v temine. Svet se olajša, kadar ga zapuščajo svinje vseh vrst. Žal mi je poetov. Še danes nisem prebolel smrti pesnika prijatelja. Sanjam o njem.

Moram se mu zahvaliti, inženirju.

Boš se mu, boš.

O . . . Maksi! Hočeš?

Ne. Risal te bom raje. V perorisbi. Lepo se razkorači kakor pri ginekologu.

Ne. Maksi, bodi dober. Sram me je.

Le nekaj primerov tvoje žagice bi rad.

Ne . . .

Ester se je razmaknila. Maks se je usedel nasproti in pero je zaškripalo.

Ni se pokrila, zastrla si je pogled s Playboyem, listaje ga počasi.

Kako čudno, je razmišljal Maks in lovil v črte človekovo bistvo: njegovo rit.

Največje svinje pospremimo onkraj s hvaležnostjo. Bolj ko so nas spreminjale v življenje — v hudobijo, zločin, perverznost — bolj smo jim hvaležni. Bolj jih otemamo pozabljenju. Tistim pa, ki so nas ljubili in nas branili pred vsem tem, namenjamo molk.

Poveličujemo barabe.

Škripal je s peresom in sestavljal hkrati pogrebni govor, loveč vsako gubo večnega mesta Rima.

Kako mu je bilo že ime tistemu tvojemu . . . ?

Beny.

Beny? Mojbog, kakšno svinjsko ime!

Benjamin je.

Vseeno, Benjamin ali Beny, zvodnik je bil.

Zdaj ni več.

Vse dobro o Dillingerju, kaj?

Dodaj kakšen žalosten verz!

Tudi verze želi to sveto truplo?

Toliko lepih pesmi imamo.

Maks je risal, risal, vmes pa razmišljal pogrebni govor.

Skozi stekleni stolp je vrela sončna para. Orosila mu je čelo. Prste. Iz popka se mu je pocedilo.

Odložil je mapo in pero. Odšel v kopalnico in spustil vodo. Curki so drli in ga oplazili po trebuhu kakor žimnati konjski rep.

Mrzli poliv ga je pretresel in prebudil v bolj cinično formo. Otrl se je v frotirko in se oblekel.

Ester je čepela, kakor ji je ukazal, in brala.

Maks je izvlekel nedokončano platno v pariško modri: abstrakcijo drevesa, ki se širi.

Ester je zalistala.

Po pajčevini se je spustil pajek.

Maks je stiskal iz tub barve. Zadišalo je kakor v vrtu.

Nisem več potrebna?

N-n.

Odšla je v kopalnico in spustila po sebi curek. Slišalo se je, ko da kdo obsipava plot s svojim scanjem.

Maks se je prepustil rapsodiji v modrem. Slika, ki jo je dokončeval, je bila spomin na Gerschwinnovo glasbo.

Nanašal je novo plast odmišljenosti: hladno, neznano občutju in logiki.

Ester se mu je naslonila na desno stran.

Kaj bo to?

Ne vidiš?

Nič. Ne razumem. Sploh ničesar . . .

Ali ne vidiš, da delam?

Vidim, kar delaš, je nič.

Natančno to, Ester. Nič delam. Nič je resnica.

Nič?

Nimaš pojma, kako velika!

Tole?

Tole.

Ampak nekaj je res skritega v tem mrzlem, prezirljivem plavilu.

Kako dobro, dobro vidiš, Ester!

Zdi se mi, da je tole glasba.

Maks jo je pogledal, jo privil k sebi. Bila je še zmeraj gola. Nežna. Njena oblika je krožila na nji kakor svetloba.

Škoda te je za pletilstvo in socialno zavarovanje.

Zakaj? Zasmejala se je. Njen lepi, zvonki smeh ga je oblezel kakor srh.

Zato, ker imaš pogled in znaš razbrati nič.

Oh . . .

Tega nima vsak.

Grem, Maksi. Baj baj!

Vzemi jih deset, še za včeraj.

Odprla je denarnico in izpulila rdeči desettisočak z dvema prstoma.

Mi boš res napisal? je zafehtarila.

Napisal.

Govor.

Govor. Kaj boš rekla prijatelju miličniku?

Da me nisi hotel.

Še res je.

Nič se mu ne bom zlagala. Pa zakaj me ne maraš?

Ali ti nisem povedal?

Vseeno bi me lahko.

Trčena si, amica mia. Pridi!

Stisnil jo je k sebi. Njeni sadovi: prsi z razzcvelimi jagodami so se ga dotikovali kakor golobica z mehkim podtrebušjem.

Lepa, nežna si, vendar krvoločna. Spila bi mi kri.

Neee, Maks!

Ženska je najbolj strupen sad na svetu.

Obrekovalec si.

Naj ti dokažem?

Ne.

Ker veš to sama dobro.

Ne vem. Nič nočem vedeti. Vam, moškim, je toliko do tega, da bi vedeli kaj, dokazovali kaj, nam, ženskam, pa ni do tega, to je vse. Ne vem, če me razumeš.

Te, te.

Potem mi pa ne moreš dokazati prav ničesar.

Takemu razpoloženju resnično ni mogoče. Toda če hočeš, ti lahko vseeno kaj dokažem.

Kar svoji ženi daj.

Cinična si, Ester.

Braniti se moram.

Reciva, Ester, da te vzamem. Reciva.

Stisnila se je obenj kot pod obok in ga ogrela s svojo naglo toploto.

Tekočo in sladko.

Vzel bi mačka v žaklju.

Neee! Spet obrekuješ.

Ali veš ti, v kaj se razcepi ženska, ko postane moževa zakonita last? V lastnino.

Čakaj, nisem mislil . . . Nisem te prav vprašal.

Vprašaj prav!

Vsaka žena ima dve naravi.

Res?

Res.

Kateri sta?

Materinska in ženska.

In katera tebi ni všeč?

Pomisli malo.

Sebičen, kot si, kar vidim, kako cepetaš, če se žena ukvarja z otrokoma.

Ne!

Potem pa . . . je preveč mesa pri vaši hiši.

Nee!

Govori, človek!

V nobeni ni pravične vage.

A . . . glej ga! Pa praviš, da sem strupeni sad.

Če hočeš moža, Ester . . .

... ne imej otrok!

Kako dobro ti je to znano!

... če pa hočeš otroke, vedi, da moža zgubiš in imaš potlej doma človeka, ki se upira biti oče in mož.

In ti . . . , je povzel Maks, ga tiraš nazaj k sebi z obljubami in prevarami, dokler ni nekega dne vsega konec.

Njega in mene; da ne boš mislil, da samo njega.

Tebi le nekaj ostane.

Otroci.

In meni, kaj pa meni?

Penzelj!

Maks se je zakrohotal. Ester ga je pospremila s svojim smehom: predirnim zvonjenjem, ki večno naravo pogreza v nič.

Do-bra si!

Pa smo si kvit.

Ni tako, ni, Ester!

Kako pa je?

Če mi že ostane penzelj, mi ostane samo ročaj. Tako.

In kaj so otroci drugega kot samo ročaj?

Oprosti, deklica, otroci so le več ko ročaj.

Drugič o tem, Maksi! Sebičnež si. Star in neumen. Škoda te je, ko toliko razmišljaš.

Kaj pa naj bi?

Živel.

Ali zdaj ne?

Ne. Moški, ki razmišljajo, so impotentni. Nevarni za ženske. Me nočemo misli. Misli nas odmišljajo.

A . . . si videla!

Živeti, živeti, živeti, Maksi! To se pravi, biti kakor voda, vsega se dotikaš: tostranstva, onstranstva. Ženske živimo manj komplicirano, a zato polnejše in mirnejše. Zahvaljujem se ti za misli. Iz njih ne priteče niti paradiznikov sok. Na svidenje!

Spodmagnila je sebe izpod njega in Maks je omahnil za njo.

Kam greš?

K svojemu miličniku. Po-ro-čat.

Nesrečno službo imaš.

Oba sva brezposelna. Oba poročava. Lepota, kaj pa je to drugega kakor denunciacija?

Imej se lepo, cara mia!

Z miličnikom?

Ali se ni mogoče imeti z njim v redu?

Ester se je oblačila: v naglih gibih je bila polna napete in oprezujoče mladosti. V nekaj trenutkih je bila oblečena.

Začela je zbujati spoštovanje.

Obleka skrije človeka pred človekom, čeprav je v njegovi neposredni bližini.

Obleka zbuja iluzijo, da človek ni samo gol, ampak še nekaj več. Od tod vsi nesporazumi o njem.

Auf Wiedersehen! je vrgla lahno, vetrovno.

V tej vročini? je vprašal.

Skozi stekleno kupolo nad njima je pritekala krop poletnega dne.

Vrgla mu je poljub in vibasti gib, s katerim se je dokončno odtrgala od njega.

Ostal je sam. V njem — v njegovem občutku tipa — je zazijala prostornina.

Odložil je čopič. Barve so jedkeje zavonjale. Rapsodija v modrem je zakipela v svoji monumentalni tihoti.

Poslušal je to svetlo, ščemečo tišino in se spomnil na smrt.

Smrt je rapsodija, je okušal in spoznaval. V modrem, zelenem in rdečem.

O Bacon! O Francis!

Kako resničen je tvoj papež!

Ujeti smo v zvok smrti. In potem se kakor Adolf Eichmann zvijemo v Izraelovi kletki v ocvirk.

Ali ne?

Yes, Maks.

In mi mislimo, koliko, koliko čudovitega razuma imamo!

Nič ga nimamo, nič!

Dragi moj prijatelj Pepi, ki se ukvarjaš z dušami kakor jaz barvami. Vidiš jih v pariško modri, rdeči, vijoličasti, zeleni, rumeni, sivi, črni, beli; povej mi, zakaj smo tako paranoični? Zakaj smo . . .

. . . ubogi na duhu, hočeš reči, Maks . . .

Zakaj smo, hočem reči. Niti ne, zakaj smo ubogi. Brž ko smo, je to že uboštvo.

Naša velika nesreča je, da smo občutljivi, Maks.

Misliš?

Vem. Nekoč smo mislili, da ni vesti in da je vest spiritualna izmišljotina. Danes je psihiatrija odkrila limbični sistem v vsem njegovem sijaju. Tam je doma tvoj super ego. Tja prihajajo zavrnitve, ki jih doživljamo. Tu se potem človekova normalnost, kolikor jo sploh je, dezintegrira.

V kaj?

V nenormalo. V ciklotimijo in shizofrenijo.

V paranojo?

V pa-ra-no-jo! Da, da. Nekoč sem imel pred seboj zakrknjenega zločinca. Ubijalca iz koristi. Hotel sem ga rešiti za sodišče. In s tem bi ga rešil tudi pred njim samim.

Kako, pred njim samim?

Svoj največji sovražnik si namreč ti sam.

Ne razumem.

Boš.

Kdaj?

Nekoč. Ko sem torej hotel tega človeka rešiti pred njegovo vestjo, ga je le-ta pojedla. Razkrojila ga je delec po delcu. Nimaš pojma, kako sinhrono so ugašali čuti: vid, sluh, tip... Drug za drugim, in potem še funkcije vegetativnega sistema.

To se pravi, da ga je umorila vest?

Vest, vest, Maks. Nimaš pojma, kako krvniška zadeva je vest!

Stran z njo!

Saj zato je to tako, kakor je. Ko smo potem naredili strokovno obdukcijo in šli po njenih sledih, nas je pretreslo vse do kraja. Prišli smo do limbičnega centra.

Torej... vest...

Vest je po mojem odločujoča zadeva; mislim celo, da je najbolje, če za vse bolezní poiščemo vzrok prav tam.

N-ne!

Po mojem ja. Če se dezintegrira cela vegetacija zaradi naklepnege umora, je tudi tumor posledica določenih dezintegracij v centru vesti.

Potem je... vest...

... naša inkvizicija... Maks. Samo da je brezkompromisna. Ni politična zadeva. Vest je čistost, poslednja oaza, kjer se nam je mogoče odpočiti ali se utruditi do smrti.

Po špekulaciji mi dišiš, Pepi.

Kaj je občutljivost, Maks?

Človečnost.

Dobro, in še res je. Čim bolj si občutljiv, tem manj je mogoče biti kompromisarski.

In če sem?

Potem pač hodiš na obsevanje.

Ali je to mogoče?

Videl boš sam, če je ali ni.

Potem ni srednje poti.

Pot je ena sama.

Katera?

Tvoja.

Moja?

Samo to moraš hoditi. Brž ko hodiš mojo, si že prizadet. Ljudje pa danes hodijo poti, ki so zrasle v najbolj norih glavah.

Morajo, Pepi.

Zato morajo tudi umreti. Vsak si načrtuje svojo smrt.

Tudi ti?

Moja mi je že dolgo znana. Nekoč sem zavrnil vest; kdaj, kje, kako — ne vem. Se ne spominjam. Mnogi se tega ne spomnijo nikoli. Kot jaz. Ta odklonitev je včasih tako neznatna, da si je ne moremo priklicati v spomin. Bilo pa je to, samo to. Vsaj v mojem primeru. In v vsakem.

Razžalitev vesti?

Nekaj takega z ljudskim jezikom. Strokovno pa je to tudi moralna zadeva.

Potem . . . Jože, smo nori . . .

Do zadnjega vsi.

Kaj pa naj norec dela drugega, kakor da se norčuje? Kako bi me strokovno opredelil?

Tebe?

Ja.

Ciklotimičen tip si. Nemiren, vedno v gibanju. Graditelj v bistvu in v bistvu tudi rušitelj.

Ali ni to žalostno?

Ne.

Zakaj ne?

Norost, Maks, je poroštvo.

Česa, komu?

Norost je posmeh vesti.

Pa če je vest cerkev, Bog, najsvetejše?

Vest je počelo vsega; iz vesti prihajajo razsežnosti; vest je mati števila, teže in mere. Kako se zdaj ti kot število, ko teža in kot mera obnašaš, pa ni odvisno od vesti, ampak od tebe kot števila, teže in mere.

Kaj naj to pomeni, Pepi?

Da si nepopoln kot teža in mera oziroma oblika. Da ga smeš lomiti, kolikor hočeš. Vendar boš korigiran, ko bo za to čas.

Nazadnje le kaznovan, kaj?

Urejen, se reče temu.

Kako fino!

Resno, resno!

Misliš, da res?

Življenje je na svojem dnu hladna, preračunljiva zadeva. Najlepše je takrat, ko je norost.

Pepi, si videl Ester?

Govoril si mi o nji.

Bila je tukaj.

Tišina. Le krop junijskega sonca teče v atelje skozi šipe. Platna diše kakor vrt strupenih rastlin. Olja so se razmehčala. Smole so se začele razkrajati. Nekje premleva molj svojo molitev.

Kakšen dan! je pomislil Maks in se razgledoval z nepremične točke v sebi na svoje stvari.

. . . spremenjen, razkrojen . . .

Pride glas in te razbije.

Od jutra do zdaj — ni še dve popoldne — je doživel čas celega življenja.

Kako relativna stvarnost je ura, minuta, leto, poletje, stoletje . . .

Strmel je v to resnico, nemočen in utrujen.

Val vročine je nenadoma zavel ostreje. Utišal je dihanje: dihal je s pogledom. Tupal je z njim po polici s knjigami, revijami in listi. Ustavil se

je na hrbtišču zvezka in spomin ga je spomnil, da mora napisati pogrebni govor, nato ga je spomnil — zdelo se mu je, da ga spominja počasi, v resnici pa je bilo to v hipu — da je vzorec posmrtnega sprenevedanja v tistem zvezku, kamor se je napatil z dihajočim pogledom. Zvezek je našel na podstrešju ob montaži ateljeja, ga prelistal in se ob spominskem članku na peto obletnico viteškega kralja Jugoslavije, Aleksandra Karadjordjevića, nasmejal nad neumnostjo človeka in nad njegovo podlostjo. Zakaj človek, ko je neumen, je hkrati tudi podel.

Nasmehnil se je.

Hotel je vstati, iti za pogledom do police, pa je šel le pogled sam. Ni imel več moči oziroma telesa. Posrkala mu ga je nevidna vročina.

Zaslišal je šum neba, šum večnega morja.

Izstopil je iz sebe — od danes dalje je to lahko počel kakor indijski menihi.

Videl se je, kako gre k polici. Izvlekel je šop listov brez platnic z močno hrbtno vezavo. Zalistol je po orumenelem papirju, dišečem po grenkobi spominov.

Kako presunljiv vonj ima potiskan papir!

Zakaj?

... ker vse prenese ...

Zanimivo! Ženske tudi prenesejo vse. Papir in ženske imajo isti vonj.

Oko — ta nadčutni organ čutnosti — je že počival na naslovu: *Ob petletnici smrti kralja Aleksandra I.*

Polzel je s svojo perfidno čutnostjo v podlost človekove ljubezni in se naslajal. Kar je otipaval, je bil ženski spolni organ, čeprav je govor govoril moški.

Kadar moški zavozlavajo sebe v občutek žalosti, se spreminjajo v žensko duhovno telesnost.

»Kakor z one strani ...« je bral in se občutil vse bolj odprtega in trpnega. Ko da ga snov, ki se ga dotikuje transcendentalno, prijema za ud.

»Kakor z one strani, od koder ni vrnitve ...« je ponovil še enkrat akord tega blaženega otipavanja.

»... smo poslušali besedo *Njega samega*, ko danes, zatopljeni v spomine, praznujemo peto obletnico tistega nesrečnega dne, ko je njegova beseda utihnila za vedno.«

Ud mu je že stal. Še nikoli ni imel tako trdega.

Na! Poglej!

Gledal je navzdol po sebi.

Pogrebni govori so ...

... čista pornografija ...

Oko se je neslišno pomaknilo dalje po svodu besed.

»Kratek je ta govor, je bral, bral dalje, ki ga je spregovoril kralj Aleksander I., deset dni pred mučeniškim slovesom od svoje države, od svojega naroda in od svoje družine.«

»Vsebinska teh besedi je pa zgodovinska in razveseljiva za vse jugoslovanstvo, saj je kralj Aleksander I. pri svečani večerji ...«

Oko je obstalo in gledalo s točke v globočino.

Ud je z nezmanjšano ihto štrlel.

Čudno! Strašno!

Smrt . . . , ta eshatološka prvina vsega, je moj protipol. Je ženskost.

Ali je to . . . mogoče?

Prepustil se je nadčutni smeri očesa in zapotoval neslišno, drseč nevidno.

. . . *na dvoru bolgarskega kralja Borisa* s temi besedami dokončal svoje najlepše delo: dosegel je spet spravo in pripravil pakt večnega prijateljstva med obema jugoslovanskima državama, Bolgarijo in Jugoslavijo.«

Srečen je bil kralj Aleksander I. po tem velikem uspehu za obe bratski državi in hitel je s pripravami za svoje potovanje v Pariz.

Težko mu je bilo slovo od ljubljenega Bleda.

Maks se je zasmejal.

» . . . *Črne slutnje* so ga prevzemale, a vse je odgnal na povelje svoje neizmerne ljubezni do naroda in domovine.«

Maks je vdihnil in se odpočil nad tem bleščečim stavkom strupa. Šlo mu je na smeh in na bruhanje.

» . . . *Z vdano molitvijo ob sveči*, ki jo je zadnjo prižgal v domovini tam na kršni obali sinjega Jadrana, se je poslovil od svoje Jugoslavije in stopil na ladjo, ki *nam ga je vrnila mrtvega* . . . «

Maks je bruhnil v glas olajšanja.

» . . . Kakor bi se bilo zgodilo včeraj, tako nam je še živo v spominu tista grenka ura, ki nam je pred petimi leti prinesla strahotno novico.«

»*Otrpnili* so ljudje, ki so prvi slišali novico pred zvočniki. Z obupava-jočo nestrpnostjo so čakali, da bo preklicana.«

Zakaj pa?

»*Zato*,« je odgovoril avtor spominskega govora.

Zakaj, povej!

Avtor govora je molčal.

No, ti bom pa jaz prebral naslednji odstavek na glas:

»*Nikdo ne ve*, kdaj je veter smrti zavel po ulicah in domovih. Vse je onemelo in nikdo se ni upal vprašati na glas, ali je to res.«

Zdaj vidiš, zakaj so ljudje ob novici, da viteškega kralja ni več, otrpnili. Bali so se, da je vest raca. Ko bi se veselili — spolno kakor jaz, ali vidiš — bi pa to veličanstvo nenadoma vstopilo mednje, si lahko predstavljajš, dragi govornik, kakšen viteški pokol bi se začel.

Berite dalje, gospod slikar!

Čemu le?

Še nekaj sem zapisal.

Maks je zapotoval z očesom po orbiti duha.

» . . . *Žalost je uklenila mesto* in deželo, topa in grozna. Občutek osamelosti je stisnil prebivalstvo. Strah pred bodočnostjo je zagrabil vse kakor siroto, izgubljeno v temi.«

»*Ljudje* so jokali na ulicah — dete v temi je začutilo, da je izgubilo očeta.«

Maks se je zakrohotal. Vrgel je iz sebe svoje telo kakor gnilo jed, rezgetaje kakor žrebec.

Kaj se smejete?

Daj, daj! Kralj tiran naj bi bil moj oče! Jaz naj bi jokal, počutil naj bi se v temi, ko je takle . . . stegnil svoje parklje.

Kjer koli, dragi govornik, se ljudstvo pusti spremeniti v otroka, res joče za izvržki tega sveta.

Lepo je biti ljudstvo, je odgovoril jecavo govornik.

In se tresti, ali bo viteški kralj tudi od mrtvih vstal. Prav ste zapisali: vse je onemelo in nikdo se ni upal vprašati na glas. Ker se je bal njegovih rok, ki bi ga lahko zadavile kjer koli in kadar koli. Njegova smrt je morala biti stara en mesec, da je za prestrašeno ljudstvo postala resnična. Kako oprezni so otroci, spremenjeni v ljudstvo.

Bral je dalje: »*Tiha noč brez spanja* je legla na Ljubljano, vsa dežela je drhtela v doslej neznanem trepetu. V vlažno jutro pa so zajokali zvonovi iz vseh zvonikov. Mogočna pesem sproščene tuge je kakor balzam tekla v srca. Prej ko navadno so spet oživele ulice, vse že v plahutanju črnih zastav. Ker ni pouka, se mladina vrača iz šol . . .«

. . . kadar človek zdoma gre, seve, ga ni doma, je vpadel Maks.

Kaj pa je zdaj to? se je vznemiril govornik.

To je pa to, gospod govornik, če veste, kaj je to.

Ne.

Logika gospoda Koseskega.

Ah . . .

Maks se je zatopil v branje: »*V vseh rokah se tresejo* listi s črnim robom. Solze duše glas, ko ponavljajo zadnje naročilo kralja — mučenika: Čuvajmo Jugoslavijo!«

Ne verjamem mu! je zavpil Maks. Ta hudič ni mislil na nas, ampak nase, če je sploh mogel še kaj misliti. Ne čakajte patetično, vas lepo prosim! Kdaj pa Angleži jočejo, če se jim stegne kraljica? Ali Švedi, če se jim kralj.

». . . *Nismo mogli verjeti*, da se naš kralj nikdar ne povrne, in obupani nismo hoteli (ni res, mogli niste!) razumeti, zakaj je *Previdnost* prav Njega izbrala državljanom mlade države za zgled neizmerne ljubezni in požrtvovalnosti za Jugoslavijo. Zedinitelj Srbov, Hrvatov in Slovencev (zedinil je tisto, kar nas je najbolj razdvajalo, v tem je bilo njegovo zedinjenje nad nami) ter ustanovitelj kraljevine Jugoslavije je moral dopolniti svoje delo: viteško je položil na oltar domovine še svoje življenje.«

»Zgodovina ne pozna enakega primera in človeštvo se ne spominja (kako provincialno!) drugega zedinitelja bratskih narodov in ustanovitelja države, ki bi bil temelje svoje države utrdil s svojo srčno krvjo.«

»Smrt našega kralja Aleksandra I. je globoko pretresla ves svet. (Svet je prasica, in kadar se stegne njegov največji sin, je globoko pretresen; da, da.) Tudi največji nasprotniki naše države so se s spoštovanjem klanjali mučeniški žrtvi za narod in državo. Mrtvi kralj Aleksander je opozoril ves svet na povezanost jugoslovanskega kralja z narodom in na vročo medse-

bojno ljubezen, hkrati pa tudi na veliko srčno kulturo in državno zavest svojega naroda.«

»Celo v smrti je bil kralj Aleksander zmagovalec (kaj pa naj bi bil drugega!), saj je še v nasprotnikih zbudil spoštovanje in občudovanje (o mrtvih vse dobro!) do našega naroda in trajne simpatije do kraljevine Jugoslavije. Zato je bila smrt kralja Aleksandra najtrdnejša afirmacija naše države (ker kaj drugega nimamo).

»Sedaj počiva na Oplencu, na njegov grob pa romajo množice z vseh strani (zmeraj množice!), da se poklonijo njegovemu mučeništvu (milijardi dolarjev, ki jih je zapustil ubogim Švicarjem) in da se okrepe (na grobu!) z napojem prave domovinske ljubezni.«

»Kaj je kralj Aleksander napravil za svojo državo in za nas Slovence, (poslušajmo!) in kako smo mi izpolnili njegovo oporoko.«

»Poglejmo zadnja leta in spoznali bomo, ali smo bili vredni njegove žrtve (težko, skorajda ne!).«

»Junaški kraljevič Aleksander je v balkanskih vojnah kot vrhovni poveljnik in regent v svetovni vojni že vse pripravil za uresničenje stoletnih sanj Srbov, Hrvatov in Slovencev v svobodi in zedinjenju (na Bledu!) v lastni državi. Svobodne Slovence, Hrvate in Srbe je 1. decembra 1918 združil v kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.«

»Že pri ustanavljanju naše države se je pričela težka borba za njeno priznanje. Regent Aleksander je pokazal pri tem prizadevanju take državniške sposobnosti, da so njegovo državo priznale vse države že od meseca avgusta 1919. (Ker se je mudilo!)«

»Še hujše so bile borbe za državne meje, ki so se z velikimi žrtvami končale šele leta 1927. Kralj Aleksander je vodil v teh bojih svojo državo (Srbijo!) skozi najtežje nevarnosti in Previdnost ga je milostno obdarila z izredno mero modrosti (Previdnost ima sploh rada kralje in tovrstno drhal), da se mu je posrečilo kraljevino obvarovati pred še večjimi žrtvami in ranami.«

»Meje svoje države je pa kralj Aleksander utrdil z ureditvijo odnošajev z drugimi državami. Za jamstvo meja naše kraljevine je bil posebno važen balkanski sporazum leta 1934., a najlepši državniški uspeh kralja Aleksandra je bil njegov obisk sosednje Bolgarije, ki nas je pravkar s svojimi besedami spomnil nanj. Tedaj je kralj Aleksander z odločno roko preokrenil dotedanjo zunanjo politiko in ji dal za cilj *prijateljstvo z vsemi državami*. Ko so bile zavarovane njene vzhodne meje s paktom večnega prijateljstva z bratskimi Bolgari in je bil zagotovljen mir na Balkanu (kaj pa zahodne meje, viteški mučenik?), smo v duhu oporoke kralja Aleksandra sklenili tudi z najmočnejšimi sosedami pogodbe, ki so zajamčile naše meje in branijo tudi v današnjih časih našo nevtralnost.«

»Naši državniki pod modrim vodstvom kneza-namestnika Pavla, kneza miru, so iz dneva v dan tako vestno izpolnjevali kraljevo oporoko (da smo se sesuli v enem tednu) in da kraljevina Jugoslavija varno uživa blagor miru.«

»Največjo žalost in skrbi so kralju Aleksandru delala nesoglasja med njegovimi narodi, ki je ljubil vse *enako* (kako ganljivo!).«

»Danes, ko obhajamo peto obletnico nadčloveške žrtve (nadčloveka!) svojega nesmrtnega kralja Aleksandra I., pa prihajamo Slovenec, Hrvat in Srb roko v roki pred njegov grob (kakšno je bilo pa zaporedje narodov, kadar je bilo treba kaj dobiti?) s prisego večne bratske sloge, edini in močni kot zmagovalci nad svojimi strastmi (kakšnimi, hudiča!) in na vse žrtve pripravljeni zidarji skupnega jugoslovanskega doma.«

»Nam Slovencem je dal kralj Aleksander takoj po zedinjenju slovensko vseučilišče (dal je, kar je že bilo) in ob desetletnici tega našega najvišjega učilišča tudi dovolil, da se po njem imenuje »*Univerza kralja Aleksandra*« (Kako velik dar Slovencem, kako nepozaben!) Po njegovi smrti smo to dediščino še pomnožili (in imenovali sto ulic z njegovim svetim imenom) in dopolnili lansko leto Akademijo znanosti in umetnosti.«

»Na kulturnem polju smo torej Slovenci delali v duhu svojega kralja in na temeljih, ki jih je On položil, smo sezidali (s svojim denarjem) slovenski hram znanosti in umetnosti, da enakovredni z drugimi kulturnimi narodi tekmujejo na duhovnem polju (in v nogometni ligi).«

»Leta 1920. je regenta prvič (po dveh letih svobode) pozdravila *njegova slovenska prestolnica Ljubljana* (imel jih je, kolikor jih je hotel) in na Vidov dan je prvič zagledal svoj *Bled*, ki mu je postal najljubše bivališče za oddih in za težko ter odgovorno vladarsko delo. Tedaj je regent Aleksander v Ljubljani napil vsem Slovencem, ki so s težko in mučeniško preteklostjo in s svojo vztrajnostjo (lesti v rit) zaslužili boljšo in sijajnejšo bodočnost (o tem ni dvoma). Nato pa je s poudarkom izrekel svoje vladarsko zagotovilo: Z združenimi močmi jim hočemo in moramo zajamčiti boljšo in sijajnejšo bodočnost (ki smo jo potem tudi imeli).«

»To svojo vladarsko obljubo si je kralj Aleksander prizadeval izpolniti z vsemi močmi in je ob vsaki priliki pokazal svojo najodločnejšo voljo pomagati Slovencem (na Bledu!). Zato mu je slovenski narod vračal njegovo ljubezen in skrb s prav sinovsko vdanostjo in zvestobo in gorečo ljubeznijo (prav: s hlapčevsko, zakaj pravi sinovi, Srbi, so ga veselo preklinjali!), ki se je na najplemenitejši način pokazala ob njegovi smrti (ko smo bili nekaj časa dete v temi).«

»Ko se danes pobožno klanjamo manom viteškega kralja Zedinitelja-Mučenika, mu vsi Jugoslovani, še posebej pa mi Slovenci (da, mi zmeraj posebej, »nešto posebno«!), poklanjamo na grob cvetje bratske sloge in z njim najmočnejše jamstvo, da izročimo njegovo državo pomirjeno in od vseh strani zaščiteno, varno, krepko in močno njegovemu sinu, Nj. Veličanstvu kralju Petru II.«

»Slava . . .«

Okoli je podrnilo po prozornem oboku nič. Naredilo je pirueto in se vrnilo vase.

Maks je strmel v gmoto črk, ki jih je pravkar povezoval v smisel, najbolj neokusni smisel, ki smo ga kdaj Slovenci zagrešili.

Ampak taki so vsi govori, spominski in pogrebni, kjer koli: v Sloveniji ali Angliji, Rusiji ali Kitajskem, povsod povečujejo ljudi, ki tega ne za-
služijo. Pisci napihujejo naslov, ki ga je posedoval rajnki, v *mit*.

Maks je nemo zrl steklene kupole, poslušaje sončni šum in šum sa-
mega sebe.

Kaj je naredil tvoj kralj za nas Slovence? je prišla spet neodjenljiva
misel.

Govornik je bil tiho. *Tiho tiho.*

Kje si?

Tišina se je poglobila, potrojila, početverila.

Maks je sprevidel, da so vsi govorniki samo zvočniki neznanih inte-
resov.

Torej . . . bom . . . to . . . tudi jaz? se je vprašal.

Če boš napisal tisti govor, ja.

Ud mu je še zmeraj stal.

Kar naj? ga je gledal.

Smrt je čutna . . . zadeva, je dočuteval. Blagopokojni vitez je postal ne-
kakšna ženska. Vabi ga, da bi mu prišlo.

Menda . . . Prijel je ud in odšel v stranišče.

Počakajmo, da se vrne.

Maks je prišel mlahav, brez volje. Vrgel se je na kanape, vzel skicirko
in flomaster.

Zagledal se je v belo, nenapisano dušo iz papirja.

Smrt, je zapisal z velikimi, črnimi znamenji, je velika sreča za človeka,
žival in rastlino. Smrt ni tragedija; morda po svoji izvedbi in scenariji spo-
minja na literaturo, po svojem bistvu je pa najbližja bordelu . . . Besedo je
prečrtal in zapisal: lepoti. Kaj pomeni to, da je bližja lepoti kakor razkroju?
Naš inženir, ki smo ga vsi imeli radi (kakor viteškega kralja Zedinitelja in
mučenika), je ta hip okusil resnico lepote, ki je *ženska*, če bi bil pa naš
Beny ženska, pa bi okušal lepoto moškega. Smrt ni smrt, kakor mislimo in
vidimo, temveč je oblika intenzivnejšega bivanja.

Tovariš inženir Beny Pehani je spremenil svoje horizontalno prepri-
čanje. Nič več ne potuje v smeri zahod, da bi pogledal ven na vzhodu. To
je počel, ko je bil še živ. Zdaj gredo skozenj vse imaginacije: vzhod, zahod,
sever, jug. Po nobeni se več ne ravna. Nam je to nerazumljivo, vidi se nam
nemogoče, v resnici je pa to absurd, ampak tako je: *absurdno*. Od začetka
do konca vse, kar je in kar še bo. Zato je smrt najmanj nesmiselna. Naj-
večji smisel življenja ni življenje, temveč:

Prijazna smrt . . . predolgo se ne mudi,
ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz bolečine mesta,
tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi.*

* France Prešeren

Verige so čuti, čuti so pa življenje. In življenje je *mera* in *teža*.
S smrtjo se torej vrnemo v praštevilo, v smisel, ki nam je zastrt.
Duh števila smo skupaj s travami in živalmi.

Dragi prijatelj Beny, tebi je ta hip znano vse, nam ni nič, ti si že duh števil, mi smo še dalje bolečina življenja. Moral bi nam zavidati, ker smo ostali, v resnici zavidamo mi tebi, ker si zapustil meso in težo, po kateri si bil izvoljen biti človek.

Ob slovesu, kakršen je pokop človeka, se spominjamo njegovih del, ki jih je pustil. Tvoja so med nami, hodijo z nami in so del tvojega števila. Žive. Vsako delo ima posebno lastnost svojega avtorja. Mi, ljudje, bi morali imeti zato še eno knjigo bontona: bonton do predmetov, ki so delo človeka ali narave. Svet, ki ga je uporabil človek zase, je njegov bivanjski podaljšek. Morali bi vedeti, kaj je torej predmet: njegovo obnašanje nam ne bi smelo biti neznano.

Prehajaš, dragi prijatelj, v skupno mero in težo in v skupno število. Opravi si smisel, ki je videti tudi nesmisel. Konec človekove poti — vsaj v meni — vliva veselje in ne žalost. Smrt je velika, neznana čutnost, v katero bomo prešli, ko bomo opravili s svojo predmetnostjo. Ni spanje, ni mir, ampak energija, ki se povečuje iz hipa v hip. To je smrt človeka, rastline in živali.

Po stari navadi pa ti bomo le rekli: spi, dragi Beny, spi; bodi vkovan v šelest zvezd in planinskih vetrov.

Odložil je flomaster in se začudil, odkod ta nenadna in neznana miselnost.

Zalistol je in bral. Vsak stavek ga je napolnil z močjo prepričanja, da govori zadnjo resnico.

Tale govor bi rad slišal, je rekel na glas.

Ali bo — kdo ve — tudi ta govor vzbudil čutnost?

Mogoče?

Vstal je. Veke so se mu obtežile s suhim občutkom.

Dan, je videl, je zdrknil v predvečer.

Kdaj, ni opazil.

Sence hladu so se naselile v ateljeju, kakor mačke dolge in rjave.

Zazvonilo je v zvoniku in v preddverju.

Ester!

Prišla je po govor, ga je obšlo. Šel je odpirat.

Zadihana, bronasta kakor Indijanka se je z nitjo vdiha in nitjo izdiha vdevala skozi prozorno uho življenja.

Ester!

Živio! je dahnila.

Spustil jo je mimo med mačke predvečera, ki so se namnožile in so zapraskale že po stenah.

Ester je metala dolge lase daleč nazaj, tako da so ji izstopile prsi v obliki jabolk. V loku je bila izredno lepa: pravi most.

Kaj pa je, Ester?

Op-rosti . . ., nič ne poma-ga, go-go-vor moraš napisati.

Rekla sva jutri . . .

Danes, zdajle ga bodo pokopali. Izmislili so se, da ga v hladu polože med ciprese in križe.

Kdo?

Podjetje.

Kaj pa naj rečem, Ester?

Reci . . . reci!

Kaj?

Ali ne govorimo na grobovih zveneče?

Že, že. Zvenimo v potvorbah, o smrti bi pa morali povedati kaj več, kot samo to, da je smrt smrt.

Pa povej, dragi . . .! Reci jim, naj gredo vsi skupaj nekam. Prišli bodo v kožuhih, z zlatnino . . . Briljanti in prstani, ti jih pa pošlji . . .

Kam?

Učen mož si, veš za vse čase in prostore, pošlji jih . . . tja.

Ester . . ., naj ti preberem, kam jih pošiljava?

Si napisal? je zacvilila, skočila vanj in ga poljubovala.

Glej . . .!

Obvisela je na njem in sedla na njegova kolena. Maks jo je zaujsal in odlistoval list za listom.

Kakšen govor . . .! je rekla, ko je predihala v enem dihu, kar je bilo zabeleženega. Še nikoli nisem slišala kaj takega. Smrt . . . da je . . . tvoj penzelj?

Skoraj nekaj takega. Ali pa tvoja . . . fifica.

Užitek, hočeš reč.

Več. Orgazem. Naraščajoči orgazem, Ester. Prihajalo nam bo, kakor še nikoli.

Zasmejala se je.

Kaj se smeješ?

Ali veš, da je to svinjarija.

Tale govor?

Tale tvoj govor . . . ja. Tam bodo tudi molili in bo duhovnik.

Onkraj, oprosti, bomo brez riti. Odložili jo bomo v grob.

Kako pa se bomo . . .?

Duh bo rasel v kupolo svoje popolnosti. Ali me razumeš?

Ne.

Jaz se tudi ne.

Zakaj pa potem govoriš take?

Ne vem. Govorim in ne vem, zakaj tako. Ali morda veš ti to?

Včasih se mi zdi, da vem. Maks! Moram na pogreb. Daj mi, da pre-tipkajo.

Kje?

V turističnem biroju. Naročili so mi, da si povabljen na piknik.

Zakaj?

Za lon.

Kdo bo pa bral?

Šef . . .

Rad bi slišal . . .

Pridi, Maks. Slišal boš. Daj mi zdaj, mudi se mi ko hudiču.

Veš, da bom res prišel, je rekel odsotno. Zroč onkraj, kjer je človek boljši in trajnejši kakor tukaj.

Ester je iztrgala iz bloka liste, jih prepognila in mu pomahala. Maks je ni videl, ko je odšla. Le čutil je, kako ga del sebe olajšuje s sabo.

Mrak je bil vse gostejši. Kakor cvetlični med je lil skozi stekleno kupolo.

Vstal je in nataknil vetrni jopič.

Zagledal se je po prostoru. Predmetni svet je pristopil. Slike, stoli, romi, kipci. Nagnetli so se okoli njega in ga zgradili.

Zavonjalo je po smoli in terpentinu.

Potegnil je vase ta jedki vonj.

Začutil je, kako se spet ojašuje s sabo. Pogledal je na divan in osupel obstal: ves je bil tam, medtem ko je bil tu.

Ni čutil, da odhaja.

Kakor glas je odskakoval s stopnice na stopnico. Zunaj je bilo še svetlo, vendar je že vse spominjalo na čas pred temo.

Glasovi so se plazili v dolgih, strastnih klicih.

Odpel je proti pokopališču visoko na hribu.

Srečaval je kose, ki so požirali dolgo klobaso svojega samospeva. Pse. Podgane. Ljudi, ki so drveli na dno, kjer je mesto.

On pa je vstopal v bližino večerne zarje, ki je žarela nad Trstom in Švico.

Postal je pred portalom, ki ga je opozoril, da stopa v nečas in ne-prostor.

Resurrecturis.

Obstal je. S pokopališča so prihajali glasovi.

Ni vedel, ali se je pogreb že začel ali končal.

Vstopil je. V rokah je mečkal klobuk iz občutij.

Črna drhal je obstopala grob. Pokašljevaje, smrkaje.

Zvezda na nebu se je zablestela kakor pika na postrvinem trebuhu.

Prvi krajec je žarel v tančici.

Prislinil se je na rep drhali. Debeli, uveli, gladki obrazi brez izraza so ga potipali.

Tolsti župnik je že mežikal in opazoval pojedino mrtveca, ki se je že začela.

Govornik se je že zrinil k jami, v rokah je mečkal več listov. Ves v črnini in bel v obraz. Vzpel se je na kup prsti in sprožil curek, da je zaropotalo po pokrovu krste. Votlo bobnenje je pogrebce napolnilo s tesnobo.

Kje je Ester? je iskal Maks z občutji. Vtem pa je že zaplaval patetični glas.

Dragi naš Beny!

Smrt je velika sreča za človeka . . .

Patetični glas je padal, padal, padal.

Besede, ki jih je popoldne izumljal Maks in so prihajale zdaj iz drugega vira, so ga prevzele kot nenjegove. Ožemale so ga s svojo posebnostjo. Prilagajal se jim je kakor vsi okoli njega. Postajati je začel spet — čuten.

Ud mu je . . .

(Dobro, da je stal v ozadju.)

Kaj pomeni to, da je bližja lepoti kakor razkroju, je zategoval govornik. Naš inženir, ki smo ga vsi imeli . . .

Glas se je vzdigoval v patetični val in oblival okoli sebe vse s čutno vodo.

Maks je napeto opazoval skozi čute topo spremstvo v črnem, vse je dišalo po sprejih in parfumih, kakor da se razkrajajo oni, ne pa mrlič. Hkrati z vonji pa so bile zanimive tudi njihove telesne drže: dobil je občutek, ko da se moška stran pripravlja na skupno uriniranje. Kar je seveda pomenilo, da je vsem zaštrlel ud.

Govornik je prihajal zmeraj bliže smrti s svojim vznesenim glasom; odrecital je že Prešernovo kvartino, čutnost pa je naraščala tako na moški kot na ženski strani.

Smrt . . .

Smrt . . .

Kako čudno blizu življenja je. Leva in desna stran v enem. Moški kot desna molekula in ženska kot leva molekula sta pravzaprav združena v smrti v dokončnost.

Smrt je potemtakem velika ženskost in nič več.

Ženske čutijo to resnico.

Spominja se, kako so kot študentje živeli samo za barve in kompozicijo. Ničesar drugega ni imel tedaj svet kot lik. Razvozlavali so ga po zakajenih oštarijah do jutur. Žensk pri tem niti videli niso. Na koncu vseh dognanj pa so stale mirno in nepopravljivo tiste, ki so postale njihova usoda. Vsak je po teh burnih razpravah odšel k ženski.

Ženske so eshatološka bitja. Točneje: stanje so.

Smrt je pa ista stvarnost. Le da gremo oboji vanjo.

Začutil je, da je smrt najpopolnejša ženskost, najdovršenejša lepota in milina. *Slast*.

Govornikov glas je prešel. Zavela je tihota. Iz Švice je poškopila še zadnja zarja bele obraze.

K jami je pristopil zajeten gospod in še bolj solzavo prepeval neresnico o smrti.

Maksa je nekdo pocuknil za rokav. Bila je Ester. Sklonil se je in ona mu je zašepetala: V Savudrijo gremo . . . na piknik.

Zdaj?

Mhm. Da ne boš ušel. Vsi te hočejo videti.

Za-kaj?

Zaradi govora . . . pst!

Župnik je cedil sopran, vihtel dim. Kakor da čara.

Vsi bojo tam, je spet šepnila.

Kdo?

Namignila mu je.

Odšla sta med grobove, spomenike in ciprese.

Kakšen mir! Iz kota ob zidu je prijokoval župnikov glas.

Ti ne veš, kakšen uspeh si imel, je rekla Ester, ko sta bila sama. Bila je v črnem puliju in v črnih žametastih hlačah. Obraz je imela bel in hladen. Lasje so ji štrleli kakor lunini žarki: krhko in svetlo.

O kakšnem uspehu . . . pa govoriš? je šepnil Maks.

Ko sem ga prinesla . . ., a ne . . ., ko ga je šef videl in prebral, a ne . . ., so ga trikrat poslušali.

Kje?

V Domu družbenih organizacij.

Tam ste ga brali?

Vsi so te hvalili, kako resničen govor je to. Vsi, če ti rečem. Zdaj boš šel na piknik. Tam bo tudi moj miličnik. Da mu ne boš kaj rekel! V cilu bo.

Ester . . ., kam, kam, hudiča, si me pa zrinila!

Glej, glej, je že konec. In luna je, glej!

Pogledala sta na nebo. Krajec je jadral proti Benetkam. Pokopališče je zašumelo kakor mravljišče. Polglasni in glasni ljudje so se jima bližali.

Prišel je šef in še dva šefa. Ester jih je predstavila Maksu. Stisnili so si roke.

Hvala vam, tovariš Šein! Napisali ste, kakor še nismo slišali.

Onadva sta se smehljala, kažoč čiste, bele zobe. Kot slap padajoče. Maksu se je zazdelo, da jima tečejo iz zgornje čeljusti v spodnjo.

Saj boste šli z nama, da zapijemo spomin na Benyja?

Maks se je trgal od nečesa doma.

Ne bi vam odpustil, če bi zavrnil, ga je prijel šef za omahovanje.

Maks se je nasmehnil in se preložil v glas. Prikimal je in se vdal kakor policajem, prikimovaje in hodeč pred njim.

Sedli so v črni mercedes in se pognali po traku ceste, ki se je obnašala kakor udomačena, cirkuška kača. Na vsako njihovo muho je odgovorila s svojim temnim in voljnim trebuhom.

Neslo jih je skozi tiho noč.

Rahlo je vleklo skozi režo v bočnem oknu. Daljni zahod na levi je imel v sebi samo še steblo svetlobe.

Ob morju so že goreli ognji. Svetloba je spreminjala gladino v mastno sled.

Vonj alg in skal jih je spominjal na maziljeno truplo.

Zadišalo je po mesu in vinu. Po borovi smoli.

Pogrebci so se razšli na vse strani.

Ali ni imel žene? je vprašal Maks šefa, ki je iskal v sebi in okoli sebe primeren trenutek, da zavpije: *Jest!*

N-e-. Bil je topli brat, gospod Šein.

Aaa!

Imeniten človek, veste. Haaaa-looooo, tovaaaa-riiii! Bi, prosim, posedli?

Bele deske, zbite v improvizirane mize, so bile nastlane s pladnji mesa, kozarci in steklenicami.

Množica se je vdala kakor mehkužec.

... o tovariš ...

... ti pezde ti, kje si pa bil ...

... veš kaj, tole bo pa hec nocoj ...

... kaj ...

Ester! Ni mi všeč.

O ... gospodična!

Tale je pa tovariš Šein.

Čast mi je, Zorko ... Debeluhar, miličnik v civilu, ga je priliznjeno pobliskoval z očali. Delal se je kratkovidneža in bedaka.

... danes, ti, sem bil pa spet pri dohtarju in mi je vso rit prebrskal ...

... Sedimo, tovariši!

Veš, kaj, jaz bom res jedel, lačen sem, se je odločil predrzen, mlad možki v sivem kroju.

Pridi no, Lojzka!

Pogrebci so posedali. Neradi, na prigovarjanje, pazeč drug na drugega, in šele ko je prvi naredil korak, je drugi enega in pol. Primikali so se k jedem in pijači po nevidnem ključu.

Končno se je zaslišalo slinasto žvečenje.

Maks je spil kozarec črnega, močnega vina. Kri in toplota sta ga nagnili v levo, v desno. Zanihal je, a se je še ujel v sebi.

Ujedel je v kos kruha z mesom.

Z morja je dihala pajčolanasta sapa.

Maks je pil, jedel in pil. Čutil je, kako zmeraj več ga je, kako postaja eno telo in ena misel med telesi in mislimi.

Omizje je žvečilo.

Župnika ni bilo, je opazil Maks.

Kajne, da ni župnika? je rekel naglas.

Saj ga ni treba, je zahrčal miličnik. Kdo, vraga, ga je pa sploh klical.

Živio! Zorko!

Živio!

Daj, Ester!

Tovariši, je zavpil šef. Tišina, prosim, samo za hip.

Med nami je pisec govora.

Ooo, jaaa?

Tovariš slikar, prijatelj naše Ester, nam ga je napisal.

Svetloba pogledov je zažarela kakor kunčja. Vsi so bili uprti vanj in tiho mleli.

Zanimiv govor je bil to, je rekel možak v sivi. Kako ste prišli do tega, da je smrt večni spolni akt?

... ti ...

... ja ...

Jaz sem tudi prišel.

Ampak ti nisi napisal govora.

Ali ga lahko povem?

Spim. Ta teden je bilo. Dremljem. Naenkrat pa naši dve sosedi: šta si radila? E, pa čistila sam kuinju. I ti? Čitala sam Dugu, slušala pesme. Koje? Crnu kosu. A ti? Posle sam glačala veš. I? Kuhala? — Pa ... i pičku sam prala.

Omizje je prešlo v nor, skupni smeh.

Res, ta teden. Poženem se, da bi videl, kateri sta bili, pa ju je že zalila večna tišina.

... to ... to ... to ... bi bil pa res govor, se je poujsaval miličnik v žolci.

Dosti, dosti ... Pa recite, je vpadel šef, da ste kdaj slišali, kar sem bral?

To ne, sem pa bral take reči.

Kje?

V romanu Vojna in mir.

Smrt, tovariši, je vesela zadeva.

Za tistega, ki jè, je rekel nekdo iz teme.

Smeh.

Za tistega pa, ki ima mrzlo rit ...

... veste kaj, tovariš Šein, jaz vas globoko cenim, čeprav vas čisto nič ne razumem.

Jaz vas tudi, čeprav vas tudi jaz ne razumem nič.

Zanimivo! Ali bi šla med bore na sprehod? je predlagal miličnik.

Janko
Kos

Slovenske literarne konstante (VII)

Na prvi pogled se zdi, da je razmerje tradicionalne pa tudi sodobne slovenske literature do metafizike nekaj tako zelo splošnega, da zdaleč presega posebnosti slovenskega literarnega razvoja, kot se kažejo v konkretnih značilnostih posameznih literarnih tekstov. Ali je iz tako splošnega, pravzaprav že kar filozofskega zornega kota sploh mogoče ugotavljati poteze, ki bi jih lahko imeli za otipljivo konstanto slovenske literature? Podrobnejši pogled vendarle pokaže, da je kaj takega ne samo mogoče, ampak skoraj nujno, če naj se pretres slovenskih literarnih konstant zaokroži v kolikor toliko pregledno, v sebi smiselno celoto.